

ne. Fugger uram elvezetett minket a kis toronyba, s ott megmutatta kincseit: aranylánco-
kat, ékszereket, drágaköveket, mindenféle ritka érméket és fej nagyságú aranydarabokat;
azt mondta, az egész egymillió forintnál is többet ér. Aztán felnyitott egy dukátokkal és
koronákkal színültig teli szekrényt, tartalma kétszáz ezer forint, a spanyol királynak adta
váltóra. Utána felvezetett bennünket a torony tetejébe, s láttuk, hogy a torony a közepé-
től egészen a hegyéig csupa jó tallérral volt telve. Azzal, hogy Fugger uram közölte: a tal-
lérok száma körülbelül 27 ezret tesz ki, Őkegyelmessége iránt tiszteletét fejezte ki, de
együttal megmutatta saját hatalmát és vagyonát.

Másnap elküldte hozzám udvarmesterét, hogy üdvözlétét adja át uramnak. Kétszáz
aranyat küldött Őkegyelmességének, meg egy 80 tallér értékű pompás serleget és egy fe-
kete bársonytakaróval feldíszített gyönyörű paripát.

Ezeket az ajándékokat Őkegyelmessége barátsággal és köszönettel elfogadta.

(N. P. Gracianszkij – Sz. D. Szkazkin: *Középkori történeti chrestomathia* III. Buda-
pest, Tankönyvkiadó, 1956. 89–90.)

(Kardos Tibor fordítása)

⇨ BOSZORKÁNYÜLDÖZÉS (1630)

*Európa egyik nagy boszorkányüldözési „hisztériája” 1626 és 1630 között többek közt a
németországi Bambergben és Würzburgban szedte áldozatait. A források az 1626 és 1630
közötti évekből folyamatosan rossz termésről, tartós válságról számolnak be. A gabona-
árak olyan magasra szöktek, hogy az éhínség és pusztító járványok következtében egyes
régiókban a népesség a felére csökkent. A természeti katasztrófa és a felerősödő boszor-
kányüldözési hullám közötti összefüggés nyilvánvaló. A bambergi boszorkányüldözés
színpalái mögött ugyanakkor ott munkálkodott Friedrich Fröner demonológus és segéd-
püspök, aki az 1620-as években kiadott egy prédikációs gyűjteményt (az év minden he-
tére egy-egy boszorkányellenes prédikációt tartalmazott), amelyet Bamberg püspökének
figyelmébe ajánlott. A hatás nem maradt el: a püspök, II. Johann Georg vérfürdőt ren-
dezett, amelyről a Hexen-Zeitung tudósít. ⇨*

Rövid és igaz tudósítás és rémisztő új hírek hatszáz boszorkányról, bűbájosról és ördög-
űzőről, (...) akiket Bamberg püspöke megégettetett. Ugyanígy, a würzburgi székeskáptalan
püspöke több mint kilencszáz boszorkányt égettetett meg.

Ezen személyek ördögi praktikáikkal több száz embert küldtek a halálba, a szántó
drága terméseit hideggel és faggal elpusztították. Nemcsak közönséges személyek voltak
közöttük, hanem előkelő uraságok, orvosdoktorok, ezek feleségei, valamint néhány tanács-
béli személy is. Mindet kivégezték és megégették. Olyan rettenetes bűnöket vallottak be,
hogy nem is lehet leírni mindazt, amit bűbájosságuk révén elkövettek, mint az alábbiakban
értesültök majd róla.

A püspök¹⁰ és a székeskáptalan engedélyével nyomtatásba adatott.

Igaz tudósítás arról, hogyan égettek meg a bambergi császári székeskáptalanban sok
bűbajos asszonyt, hogyan vallották be, hogy néhány év leforgása alatt az egész tartomány-
ban faggal elpusztították a bort, a gabonát, számos embert és marhát, sokakat nyomorék-
ká, bénává tettek és borzalmas bűnöket ismertek be. [Igaz tudósítás arról], miként éget-
tek meg Zeil városában több mint száz embert, köztük nyolc tanácsbéli urat és két polgár-
mestert, feleségeikkel és lányaikkal együtt. Az egyik polgármester – amelyik vendéglős volt,

¹⁰ Johann Georg II. Fuchs von Dornheim püspök. (A német kiadásban a főszövegben a szerkesztő
betoldása.)

és a piacnál lakott – illetve a felesége és a lánya bevallották, hogy sok lovat és marhát pusztítottak el, aztán a húst a dögtelepről elhozták, megfőzték, kutyát és macskát nyúlként megsütöttek, aztán a vendégeknek feltálaltak. (...)

Ezekon kívül a kancellárt, doktor Hornt, a kancellár fiát, feleségét, két lányát és még sok előkelő urat és tanácstagot (...) végeztek ki, és égették hamuvá.

Bevallották továbbá, hogy több mint ezerkétszázan szövetkeztek egymással, és ha ördögi praktikájuk és bűbájosságuk napvilágra nem kerül, akkor négy év múlva sem szőlő, sem gabona nem lett volna az egész tartományban, ezáltal sok ember és marha éhen pusztult volna, és az ember embertársát kellett volna felfalja. Ezt azonban az Úristen nem hagyhatta, hanem napvilágra hozta ördögi praktikájukat és bűbájosságukat, és a több mint 1200 személyt megégették. (...) Bevallották, hogy sok mérges ködöt keverték, minek következtében sok embernek és marhának kellett elpusztulnia. Ugyanígy ördögi praktikájukkal nagy betegségeket hoztak az emberekre, megrontották az almát, körtét és a mező füveit is.

A bűbájos nők között voltak olyanok is, akik képesek voltak tüzet okozó sárkánnyá változni, vagy kísértetként a levegőben röpködni. Volt közöttük egy bábaasszony is, aki bevallotta, hogy több mint kétszáz gyermeket (...) ölt meg. (...)

Volt néhány katolikus pap is közöttük, akik olyan bűbájoskodást és ördögi praktikákat űztek, hogy mindent leírni sem lehet. Kínok között bevallották, hogy sok gyermeket az ördög nevében kereszteltek meg. A bűbájos nők is beismerték, hogy ha valakitől szőlőt, zabot vagy más egyebet vettek, a pénzt az ördög nevében fizették ki és adták át, s ha az eladó kora reggeli imával nem akadályozta meg, akkor ők a pénzt ördögi praktikával visszavették tőle.

Az egyik polgármester a Langen-Gassén, és a másik, a Stephan Bawer nevű bevallották, hogy sokszor rettenetes időt és nagy csodákat idéztek elő, sok házat és épületet összedöntöttek, az erdőn és a szántón fákat téptek ki a földből, az időjárást és a szelet olyan rettenetessé akarták tenni, hogy leomoljon a bambergi templom tornya.

A kancellár és a kannakészítő, valamint az öreg molnárné bevallották, hogy ez év nyarán bizonyos tárgyakat ástak a földbe, hogy a nap ne süssön ki, hideg legyen és essen az eső. Azt gondolták, hogy így minden termést megrontanak.

Neidecker polgármester ördögi társaságával együtt bevallotta, hogyan mérgezte meg a kutat. Aki ivott belőle, csakhamar daganatot vagy pestist kapott. Sokan haltak meg így.

A bűbájos asszonyok is bevallották, hogy a Würzburg melletti Kreydenberg hegyen Szent Walpurgis éjszakáján¹¹ háromezren gyűltek össze a tánra, a zenészek mindenki adott egy krajcárt, így a zenész fizetsége negyven gulden volt, [bevallották továbbá, hogy] a tánra a würzburgi püspök pincéjéből hét Fuder¹² bort loptak.

A bűbájos asszonyok között volt néhány hét-, nyolc-, kilenc-, tízéves leányka is, közülük huszonkettőt kivégeztek és megégették. (...)

Bambergben és Würzburgban olyannyira elharapódzott a bűbájosság, hogy a gyermekek az iskolákban az utcákon is ezt tanulták egymástól, éppen ezért néhány iskolát bezártak. Würzburgban van már néhány olyan szerzetes, pap és sok előkelő úr is – polgármester, tanácsbéli személyek –, akik közül többeket megégették. A papok többek között bevallották, hogy minden gyermeket latin nyelven a következőképpen kereszteltek meg:

¹¹ Szent Walpurgis napja jeles keresztény ünnep, amikor a gyülekezet ember és természet egészségéért, termékenységeért imádkozott. A boszorkányhiedelem szerint ezen a napon, vagyis május 1-jére virradó éjszakán tartották gyűléseiket a boszorkányok a közeli hegyekben, házaikban, kertjeikben vagy akár nyilvános épületekben, hogy táncaikkal terméketlenséget, halált idézzenek elő. Németországban a boszorkányok leghíresebb gyülekezőhelyei: a Bamberg melletti Staffelstein, a Kreidenberg Würzburgnál, a würtembergi Heuchelberg és a Brocken a Harz hegységben. (*Hexenwelten. Magie und Imagination*. Hrsg. Richard van Dülmen, Frankfurt am Main, Fischer Taschenbuch Verlag, 1987. 109–111.)

¹² Fuder: kb. 1000–1500 liter.

*Ego baptizo te non in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, sed in nomine Diaboli.*¹³ A szülők gyermekeiket így már az anyaméhben a sátánnak ígérik, különösképpen ámulatba ejtő, hogy az ilyen kicsi gyermekek képesek mennydörgést, villámot kiváltani. (...)

(*Hexen und Hexenprozesse*. Hrsg. Wolfgang Behringer, München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1988. 260–262.)

(Krász Lilla fordítása)

⇨ IV. KERESZTÉLY DÁN KIRÁLY EGÉSZSÉGÜGYI RENDELETE (1643)

IV. Keresztély (1588–1648) rendelete rávilágít arra, hogy a 17. században Dániában naprakészek voltak a fertőző betegségek és járványok megelőzésére. Az óvintézkedések meghozatalát indokolta az is, hogy a skandináv ország a jelzett időszakban Észak-Európa egyik kereskedelmi központjának számított, s a korabeli egészségügyi viszonyok mellett könnyen léphetett fel járvány. ⇨

(...)

5. A pestismester

(...) A polgármesternek és a városi tanácsnak ki kell jelölnie egy alkalmas személyt, aki a pestis idején gondját viseli a szegény sorban élő betegeknek. (...) Egy, a pestismester megválasztásáról szóló írást kell kiadni és ezt, pergamenre vagy papírra írott, nagy, olvasható betűkkel kell a városházán kitenni. Megtörténhet az, hogy leesik a hirdetemény; ekkor újból ki kell tenni, amire a polgármesternek és a városi tanácsnak kell felügyelnie.

[A pestismester tevékenységéről]

A pestismesternek fizessenek a falvak gyógyszerrel, amit ingyen is megkaphatnak tőle a szegények, ha akarják, és ha szükségük van erre. (...) A pestismester gyakran keresse fel a szegény sorban élő betegeket is.

6. Gyümölcs és élelem

Amikor betegséget észlelnek, akkor semmilyen gyümölcsöt (...) sem szabad behozatni. [Az importált] nyári gyümölcsöket pedig vegyék el és dobják ki a kézvédőt viselő személyek. (...) a polgármestereknek és a városi tanácsoknak ügyelniük kell arra, hogy a lakóházakban megfelelő körülmények között tárolják a megvásárolt élelmiszereket, (...) mert különben megromlanak, és betegséget okoznak.

7. A pestisházak

A polgárok és a városi tanácsok kellő időben, lehetőleg minél előbb gondoskodjanak arról, hogy a járványtól mentes várostól néhány járásnyira, a falvak temetőinek közelében egy kör alakú szállást, pestisházat alakítsanak ki. A pestisházban számos helyiség álljon a szegények és a gazdagok rendelkezésére. Ha az emberek úgy érzik, hogy ragályos betegségtől szenvednek, akkor különös gondot fordítsanak ápolásukra az effajta szállásokon. Fogadják be azokat a betegeket is, akik a járvány idején az utcán heverték. Az arra járó [a betegeket elszállító] emberek pedig a betegek ellátásáért, szolgálatukért és jó gondviselésükért kapjanak olcsó fizetséget. Ha egy temető mellett nem lehet pestisházat vagy betegszállást felállítani, akkor a közelben tüstént ki kell alakítani egy temetőt a szegények eltemetése céljából.

¹³ Nem az Atya, a Fiú és a Szentlélek, hanem az ördög nevében kereszteltek meg.